

2

LONDONAS AVIZIE

Nr. 1338.

28. j. lij.

1972.

Kārlis Dravišs

Svarīgais palīgdzeklis latviešu vēstures pētīšanai

SĀKUMS LATVIJAS DENDROKRONOLOĢIJAS PĒTĪŠANAI

Pēc mūsu zinātnieku izdevumos tagad sāk izstrādāt dendrokronoloģisko skalu, kas atbilst mūsu dzimtenes apstākļiem. Šo skalu varētu saukt arī vienkārši par «koku stumbra gadskārtojuma reģistru». Kā labi zināms, koki augdami pie ūdens, katru gadu stumbra rindas (zem mizas) izveidojot jaunu koksnes apli («gadariņu»). To pašas, pašas platumu atkarīgās no tās, kādi koki vasarā ir bijuši koka augšanas apstākļi. Tā kā pieaugumam labvēlīgas un neizdevīgas vasaras mainās, tādēļ dažādos gadskārtojuma reģistros visai savdabīgu zīmējumu, kurā variāciju posmi parasti neatkārtojas pat viskokmāžos — un vēl daudz ilgkos laika posmos.

Šādu «koku gadskārtojuma kalendru» kādam apgalbam sastādīt, parasti iziet no tagadnes. Piemēram, var nozīmēt kādu pruvu, varbūt savus 80 — 100 gadus vecu koku un rēķināt nozīmētā gadskārtojuma rindu ar vismaz savdabīgu platko un šaurko gadu gredzenu secību. Tādēļ šāds «kalendrs» zīmējums par teiksim, 1900. — 1972. gadu. Nākamais solis ir sameklēt (piemēram, kādā vecā koka) tān pat novadā augušu, pietiekami resnu koku, kas varētu būt nocirsts, varbūt, ap kādu 1920. gadu. Tādā kokā kāda gadskārtojuma daļa (savas 20 rindas) pilnīgi sakrīt ar iepriekšējā koka vecuma ziņā atbilstošo (t.i., 1900.—1920. g.) gadskārtojuma secības rindu, bet vienā daļā būs vecāka un aus uz mēri «kalendrs» nākamā vecāka posma, piemēram, par vēl agrākiem 50 gadiem, t.i., par laiku no kāda 1850. gada līdz 1900. gadam. Tādā veidā rēķinoties, dabūsim gadskārtojuma patnjo zīmējumu rindu par

vēl agrākiem laikiem (piemēram, 1800.—1850. g., 1750. — 1800. g. utt.)

Varētu jautāt, kurā Latvijā apstākļos koki atbilstošu vecu koku materiālu. Viena daļa tādēļ, ka jau šobrīd, kāds vecs celtnes, bet visvairāk gan zem — kā senās dienas sadzīvē, piekrastes nostiprinājumi (piem., Rīga) u. tml. Zināms, to starpā var atgāties tā, kas atgādāti no lielākajām luma, piemēram, atpludināti pa Daugavu. Augušie citur un atširgo apstākļos, tie, protams, nevar derēt Latvijā «koku kalendram». Šie svešnieki, ja vien jau sakrājies pietiekami plašs saldzinātais materiāls, tomēr bez sevišķi, grūtībām atšķirami no pašu zemizaugušiem.

Vēl senāku gadskārtojuma pašas Latvijā materiāls būs ūzējams upes (siekstas) un dažādos purvos un ezeros, piemēram, tādā bagātīgā koku klāstā, kāds nesēn atsegts Araišu ezerā, kādreiz šīs turienes ezerpils vietā. Tur den un slapjā zem saglabāties liels daudzums kokmateriālu; pie tam pēc to novietojuma klāstā kārtis labi vārojams, kurās sijās jaunās, kurās senākas dienas.

Dažos gadījumos kādu senāko kokmateriālu vecumu palīdz noteikt arī vēl kādi citi fakti, tādēļ būtu jāzina mirušajam līdz dotā datā (vai nosakāmā) mēra un tml.

Kaut arī mūsu dienas radioaktīvās analīzes izkoptas metodes ļauj arī atzīmēt lielu precizitāti nosakot kādu organismu vielu vecumu, pietiekami plaši izstrādāta (ar laiku, varbūt, pat pavisam pilnīga un bez tukšiem starposmiem) Latvijas dendrokronoloģiskā labā neatveikšana palīdz, kāds jūma nosakot kādā den, purvā vai zemā atrasta koka

priekšmeta patieso vecumu. Šā iet, kā Latvijā apstākļos šāda skalo būs visnoderīgākā, ja tā (vispirms mērīt!) būs izstrādāta šā vidus daļā, t.i., apvidiem katrpus Daugavai. Ar tādēļ skalo būs iespējams piemēram, ūzējot kādā dras purvā senā laivu, nosakot, vai tā pagatavota 18., 15. vai vēl agrākā gadā.

Tādā daudzos senkapos, kā tas redzams no Latvijas arheologu pētījumu darbu pārskatiem, ūzētas zārkas atliekas, kas reiz mēra būs vēl tik labi saglabājusies, kā atāuj saskatīt gadskārtojuma koksni un šā veida datījumus pētīt. Tādā Latvijā pilskalnu pētījumos atrasti dažādi bijušo apcietinājumu koku fragmenti un citi priekšmeti (t. Mežotnē, Ogres entes kalnā u.c.): daļa no tiem pārogūjusies. Tuvāk, pat gluži precīzi («uz atveišu gadu!») šo objektu datējums no zinātnes viedokļa, protams, ir oti vēlams. Piemēram, «koku kalendru» palīgēmot, šādas iespējas mūsu dzimtenes senatnes pētīšanā oti pieaug.

GODINĀJUMS ZINĀTNIKAM

★ Mekgila universitāte Montreālā, Kanādā, piešķirusi šīs universitātes ķīmijas fakultātes profesoram Dr. Alfredam Tauriņam emeritēta profesora titulu. Šo titulu Mekgila universitāte piešķir tikai nedaudziem izciliem zinātniekiem, pensijā aizējot, un tāz nozīmē, ka Dr. A. Tauriņš arī turpmāk varēs strādāt zinātnieka darbu un vadīt savas nozares doktorāndu pētniecības darbu.

★ Latviešu apvienība Austrālijā paredzējusi izdot Austrālijas latviešu skolu vēsturi.

Jānis Viesiens

MIERA VIETA

Vienreiz par tevi runās labu —

...
Tumšpelēcīgs runcis guļ laiski pie krusta un elpo mūžībai pieskaņotā ritmā. Dzeltēnās smiltīs izbirusi saule klāj kapa pauguri.

Te aug zemene — lielākas nekā cetur. Šodien ir miers — nevienu nerok. Zvans snauz un sapņo: zvaniķis miris... — Sapņi sagrozās... runcis dzird zvanu — Tumšpelēcīgais atklāj savus smaragdus, aste nolokās kā gudrības čūska paradīzē. Vēsmā ienāk pa kapsētas vārtiem un ceremoniāli noliec zāli... tas viss... šodien tas viss...

★ Profesors Kārlis Lotārs Ozoliņš 1961. gadā ieguva M.A. gradu bibliotēku zinātnēs Minesotas universitātē, 1966. gadā pādidagoģijā, 1970. gadā teoloģijā Lutera seminārā St. Paulā. Šā gada maijā Mičigenas universitātē viņam piešķirusi doktora gradu bibliotēku zinātnēs.

★ Rietummičigenas universitātes latviešu valodas kursu ietvaros 29. un 30. jūlijā notiks modernās latviešu literatūras seminārs šīs valodas kursantiem, iepriekšējo gadu absolventiem un interesentiem. Par lektoriem aicināti Dr. Rimvidas Šilbajoris, Dr. Jautriete Saliņa, Ojārs Jēgens, Dr. Juris Silenieks un Dr. Valda Dreimane.

★ Ilga Blikšone Valparaiso universitātē ieguvusi B.A. gradu vācu un franču valodā. Viņa pieder korporācijas «Daugaviete» saimei.